

Nedávno ma ktosi požiadal o literatúru k aktuálnemu problému. Doniesol som mu niekoľko kníh. O pár dní som sa ho pýtal, ako ďaleko sa dostal. Vrátil mi knihy, ktoré vôbec neotvoril: „Našiel som si to na internete.“

Po vynájdení gramofónu ľudia neprestali chodiť na koncerty. Po vynájdení televízie ľudia neprestali chodiť do divadla. Verím, že po vynájdení internetu neprestanú čítať knihy.

Anthony de Mello (tento jezuita, ktorý dlho pôsobil v Indii, patrí k autorom, ktorých odporúčam čítať) vo svojej eseji *Buďte ako deti* (z knihy *The Way to Love*) píše:

„Pes je psom, ruža ružou, hviezda hviezdou, všetko je tým, čím to je. Iba dospelá ľudská bytosť je schopná byť niečím a súčasne predstierať, že je niečím iným. Keď dospelí trestajú dieťa za to, že hovorí pravdu, že ukazuje, čo si myslí a čo cíti, dieťa sa učí pretvárke a jeho nevinnosť je preč. Čoskoro sa pripojí k nekonečne dlhým radom ľudí, ktorí bezmocne vravia: Nevieť, kto som. Je ešte jeden spôsob, ako možno stratiť nevinnosť detstva. Keď sa dieťa nakazí túžbou niečím sa stať. Nie hudobníkmi, kuchármi, mechanikmi, vynálezcami, ale niekým: úspešným, slávnym, mocným. Stať sa niečím, čo zo sebou prinesie nie tiché sebanaplnenie, ale sebazbožnenie, expanziu seba samotného. A ďalší spôsob, ktorým dospelí znehodnocujú detskú nevinnosť: učia deti niekoho napodobňovať. Vo chvíli, keď z dieťaťa urobíte kópiu, zahasíte iskru jedinečnosti, s ktorou prišlo na svet. Pomyslíte so smútkom na božskú iskru, ktorá leží vo vás pochovaná pod vrstvami strachu. Strachu, že sa vám vysmejú alebo vás odmietnu, ak sa odvážite byť sami sebou. Všimnite si, ako sa prispôbujete nielen svojimi činmi a myslením, ale aj vo svojich reakciách, emóciách, prístupoch a hodnotách. Neodvažujete sa prelomiť túto prostitúciu a znova nadobudnúť pôvodnú nevinnosť. To je cena, ktorú platíte za prijatie do spoločnosti či do komunity.“

Keď som sa kedysi ako stredoškolský učiteľ lúčieval s maturantmi, nabádal som ich: „Nikdy sa nestaňte dospelými. Nezaradte sa medzi ľahostajných, či naopak - medzi egocentrických dravcov, nevzdávajte sa čo i naivných ideálov.“

Dokážeme to ešte? Dokážeme sa sústrediť na myšlienku, na vec, o ktorú ide bez toho, aby sme mali pri tom na zreteli vlastný prospech, úspech, vlastný záujem? Uvažujeme vôbec takýmto spôsobom? Za dôležitý trend doby považujem prehodnocovanie priorít, spochybnenie a nové hľadanie identity.

Skúsenosťou uplynulých desiatich rokov je aj to, že sa naša spoločnosť prudko rozštiepila. Zatiaľ čo za komunistického režimu sa väčšina motala na hodnotovej osi blízko nuly (pár jednotlivcov trčalo, ale pravidlo nivelizovanej spoločnosti vyjadril už dávno srbský spisovateľ Dobrica Ćosić: „Čia hlava prečnieva, tú odseknite!“), v súčasnosti sa tí, ktorí mali na to predpoklady, alebo tí, čo ich dokázali využiť, vyšvihli veľmi vysoko. Obdivujem množstvo mladých ľudí, ktorí sa pohybujú v cudzích jazykoch ako doma. Obdivujem mnohých mladých ľudí, ktorí sa s hlbokým záujmom vrhli do nekonečného oceánu poznávania, ktorí obstoja pri ktoromkoľvek európskom stole ako dôstojní partneri. A mnohí klesli zasa veľmi hlboko. V policajnom režime sa príliš nerozrastala kriminalita, cez železnú oponu sa nedalo prepašovať príliš veľa drog, ani zastrašení papaláši toho veľa nenakradli. Dnes padli všetky zábrany.

Čo by si teda mladí ľudia mali všimnúť? Predovšetkým spomenutý rozptyl hodnôt. Neposudzujme našu krajinu len podľa tých, ktorí klesli nesmierne hlboko. Treba vidieť aj tých, ktorí sú zárukou, že svet ide dopredu. Mladí ľudia by však nemali vytvoriť spoločenskú bariéru medzi „skvelými“ a „mizernými“. Odporúčam mladým ľuďom biblický záujem o tých, čo padli. Potrebujeme nielen súdiť vinníkov, ale predovšetkým rozmýšľať o príčinách a hľadať riešenia. Politika, podobne ako filozofia, nie je len o „veľkých veciach“. Veľké systémy poznávame, či tvo-

ríme, aby sme sa dokázali orientovať v detailoch. Kde vznikli predpoklady umožňujúce nemorálnosť? Kde sme chybné interpretovali ideu pokroku, ideu slobody, filozofiu liberalizmu? Kde sme dopustili miešanie hodnôt s pseudohodnotami?

Jasnosť a zreteľnosť v myslení požadoval už Descartes. Jasnosť a zreteľnosť nemá viesť k fundamentalizmu. Nemá sa s ním zamieňať. Ak nevymedzíme liberalizmus a slobodu, zneužijú tieto pojmy proti nám tí, ktorí sa za ne skrývajú.

V Kafkovej Správe pre akadémiu hovorí opičiak, ktorý sa z núdze stal človekom, že netužil po slobode, ale po východisku. Uväznený v tesnej klietke na lodi uprostred mora pochopil, že jediným prejavom slobody je prehryznúť mreže a skočiť do vody, kde sa o chvíľu utopí. Aj dnes poznáme viac ľudí, ktorí hovoria o slobode, namiesto toho, aby hľadali východisko. Znova si prečítať Kafku nám Stredoeurópanom povie veľa o tom, čo sa deje v nás. Zväčša sa uspokojujeme skúmaním toho, čo je okolo.

Aktuálna diskusia o genetike dáva tušiť naprosto prelomové udalosti v budúcnosti, ktorej sa mladá generácia dožije. Nezmyselná je diskusia o tom, čomu treba zabrániť. Zabrániť totiž nemožno ničomu. Užitočná diskusia hľadá pozitívne riešenia. Ako zužitkovať poznanie, aby ho nebolo možné zneužívať. Či aspoň príliš zneužívať. Takýto postoj môže spočívať len na hlbokom poznaní. Nedávno zomrel, bez toho, aby to u nás vyvolalo nejakú pozornosť, poľský filozof a teológ (áno, takéto spojenie je možné!) Józef Tischner. Pred pár rokmi som si v španielskom San Sebastiane vypočul jeho prednášku o katolíckej cirkvi, ktorej sa podarilo stať alternatívou v komunistickom režime, po jeho páde si však nedokázala nájsť nové miesto. Bolo to nielen o hodnotách, ale najmä o tom, ako dnešná spoločnosť dokáže prijímať a vnímať hodnoty, ako s nimi zaobchodí. Okrem jeho mnohých iných v roku 1995 vyšla v Krakove takmer 700-stranová kniha *Między Panem a Plebanem* - Tischnerove rozhovory s Adamom Michnikom a Jacekom Żakowskim. Odkrýva celý povojnový vývoj (nielen) Poľska. Nielen z čisto historického aspektu, pozerá sa do jadra vecí, odhaľujúc kan-

tovskú *Ding an sich*. Aj s konštatovaním, ktoré nás sprevádza celým procesom poznávania: „*Bardzo trudno jest ludziom, który tego nie przeżyli, wytłumaczyć dziś, o co szło.*“ Pretože viac než to, čo sa deje a ako sa to hodnotí je dôležité „o čo ide“.

V roku 1997 vyšiel v Nemecku zborník *Weltkultur und Weltgesellschaft*, pohľad sociológov z mnohých krajín na globálne premeny sveta, ktorým nevenujeme pozornosť, akú si zaslužia. (Zostavovateľka, prof. Helga Reimann z univerzity v Augsburgu má teraz v tlačiarňi rozsiahlu monografiu o globalizácii.) Individualizácia v súvislosti s novým hľadaním identity, sekularizácia (v interakcii náboženstva a spoločnosti), globalizácia tzv. populárnej kultúry, klientelizmus v zápase s univerzalizmom, demografický vývoj, to všetko mení svet, v ktorom žijeme radikálnejšie než všetky premeny v minulosti. Mladí ľudia sú nielen svedkami, ale aj aktérmi týchto premien. Verím, že má zmysel sa zaoberať princípmi ovládajúcimi svet dneška. Pretože tvár zajtrajška nás môže zaskočiť.

Na otázku, ktorú knihu (či článok) považujem za inšpirujúcu, odpoviem všeobecne: každú, ktorá mladým ľuďom pomáha orientovať sa v rozporoch dneška a budúcnosti. Nájsť si pevnejšie zázemie, oporu pre postoje, ktorými každá kvapka človečenstva prispeje k veľkej premene sveta.*

ZAKÚSTE ZÁŽITOK SLOBODY

Gurrip
kníhkupectvo

URŠULŇNSHA 9 [PRI PRIMACIÁLŇNOM NÁM.], BRATISLAVA